

**INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI MARINE SUB
DIRECTORATUL CONTRAAMIRALULUI ING. CONSTANTIN C.
TOMESCU (1975-1982)**

*dr. Alexandru Ș. BOLOGA**

*dr. Valentin CIORBEA***

După dezbateri pro și contra, analize și luări de poziție în principalele ziare ale vremii asupra prevederilor Tratatului de la Berlin semnat la 13 iulie 1878 de reprezentanții Marilor Puteri ale Europei, înțelegere care a consemnat hotărâri de mare importanță pentru România, precum: recunoașterea Independenței și unirea Dobrogei, dar și obligații ce au afectat stat-quo-ul țării prin obligarea cedării dureroase a sudului Basarabiei (județele Cahul, Ismail și Bolgrad), Parlamentul a aprobat (la 28 septembrie, Senatul și 30 septembrie 1878, Adunarea Deputaților) implementarea prevederilor importantului act juridic internațional.

Prin articolul 46 care a prevăzut *UNIREA* celei mai mari părți a Dobrogei (județele Tulcea și Constanța) la România, țara noastră a dobândit 245 de km de litoral și poziția de stat maritim¹, cu ieșire liberă, necontrolată de către Comisia Europeană a Dunării și potențial de conexare la căile de transport naval ale Mării Negre, spre Strâmtori, Marea Mediterană și oceanul planetar.

Decidenții politici și nu numai, au înțeles și relevat cu argumente pertinente că Marea Neagră ridică probleme care au necesitat soluții importante precum: dezvoltarea unui port maritim, constituirea flotei maritime comerciale, apărarea litoralului și a căilor maritime și studierea pluridisciplinară a caracteristicilor fizico-chimice și biodiversității apelor sale.

Temele au devenit în timp programe de dezvoltare. În anii care au urmat s-au creat instituții și structuri care își continuă și astăzi activitatea. Bunăoară portul Constanța și linia ferată ce-l lega de Cernavodă a fost cumpărată de la compania britanică „Danube and Black Sea Railway

*Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România (AOȘR).

** Membru corespondent AOȘR.

¹ Iosif Colcer, Viorel Măgurean, *File din istoria Dobrogei*, Inspectoratul pentru cultură a județului Tulcea, 1998, pp. 129-130; Stoica Lascu, *Specificul vieții politice dobrogene, după 1878, în viziunea oamenilor de stat și începuturile activității partidelor la Constanța*, în *Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”. Valori ale civilizației românești în Dobrogea*, (coord. St. Lascu, C. Vitanos), Constanța, 1993, pp. 287-295; *Tratatul de la Berlin urmat de protocoalele Congresului precum și charta Basarabiei*, traducerea Ministerului Afacerilor Străine, București, 1878 (sic.).

Company Limited”. După planurile inginerilor români, între care s-au remarcat I.B. Cantacuzino, Gh. Duca și inegalabilul Anghel Saligny, portul a fost modernizat, dezvoltat și transformat în principala poartă maritimă a țării.² Crearea Serviciului Maritim Român și achiziționarea primelor nave comerciale, cunoscute în epocă sub denumirea de „Lebedele albe ale Mării Negre” au pus România pe harta mondială a transporturilor navale.³ Pentru apărarea litoralului și căilor maritime s-au cumpărat nave militare din străinătate și s-a constituit Divizia de Mare, căreia i s-au atașat și alte structuri.⁴

Dar Marea Neagră trebuia cunoscută și cercetată de biologi, geografi și istorici. Cercetările științifice referitoare la Marea Neagră au debutat în urmă cu peste 100 de ani cu oceanografia fizică, fapt motivat de cerințele impuse de îmbunătățirea navigabilității brațului Sulina și lucrările pentru dezvoltarea infrastructurii portului Constanța.⁵

Evoluția cercetării Mării Negre are deja o bibliografie bogată. Contribuțiile notabile ale savanților Grigore Antipa (1867-1944), Ioan Borcea (1879-1936), Maria S. Celan (1898-1989), Gheorghe I. Brătianu (1893-1953), ș.a. au fost evaluate și analizate în detaliu cu precădere de confracții din generațiile ce au urmat.⁶

*

În contribuția de față ne propunem să evidențiem pagini din hronicul Institutului Român de Cercetări Marine (I.R.C.M.), în prezent Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare Marină „Grigore Antipa”, când prestigioasa instituție a fost condusă de contraamiralul ing. Constantin C. Tomescu. Principala sursă a studiului o constituie documente puse cu ani în

² Valentin Ciorbea, *Portul Constanța 1896-1996*, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 1996. (Passim)

³ *Idem*, Carmen Atanasiu, *Flota Comercială Română. Un secol de istorie modernă*, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 1995. (Passim)

⁴ Comandor Jianu Moldovan, *Divizia de Mare – unitate de bază a marinei Militare (1873-1914)*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom I, 1998, p. 17; Contraamiral de flotilă Dorin Dănilă, *Istoricul, evoluția și perspectivele de dezvoltare ale Forțelor Navale Române*, în *Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european* (coord. Prof. univ. dr. Valentin Ciorbea), Editura Ex Ponto, 2008, p. 587.

⁵ *Ibidem*, p. 632 și urm.

⁶ A.Ș. Bologa, N.C. Papadopol, I. Nae, *Evolution des moyens nautiques de recherche océanologique en Roumanie (1893-1996) I. Recherches sur la Mer Noire*, în „Noesis”, XXIV, 1999, pp. 165-176; A.Ș. Bologa, A. Bavaru, 2018/2019, *Quasiquicentennial Development of Marine Sciences in Romania and its Maritime Dobrogea, în Dobrogea at 140 Years after its Union with the Romanian State – an Example of Contemporary West-Pontic Multiethnic Understanding* (coord. Alexandru Ș. Bologa), Editura „Ex Ponto”, Constanța, pp. 191-205.

urmă la dispoziția noastră de către distinsul amiral. Nu în ultimul rând, contribuțiile cercetătorului Alexandru Bologa la istoricul instituției, coautor al lucrării de față și amintirile sale din poziția de biolog angajat al I.R.C.M. din 1970 au dus la structura studiului și îmbogățirea lui.

Sediul Institutului Român de Cercetări Marine (I.R.C.M.)

Pentru cititorul mai puțin avizat cu evoluția cercetărilor marine în România, precizăm că de la studii efectuate de personalități amintite mai sus, precum și altele, s-a ajuns la crearea unor structuri instituționale. Înainte de 1970 funcționau în România și derulau programe de cercetare: Stațiunea Zoologică Marină „Prof. Ioan Borcea” (S.Z.M.), afiliată Ministerului Învățământului (1926-1970); Institutul Bio-oceanografic devenit ulterior Stațiunea de Cercetări Piscicole „Dr. Grigore Antipa”, în subordinea Ministerului Agriculturii și Pescăriilor Statului (1932-1970); Sectorul de biologie marină Constanța (fondator academician M.C. Băcescu) în structura Academiei Române; Stațiile de cercetări oceanografice Constanța și Sulina (fondator dr. ing. C. Bondar) afiliate Comitetului de Stat al Apelor; Laboratorul de sedimentologie marină (fondator academician G. Murgeanu), în structura Institutului Geologic al României (1964-1970).

În 1970, la inițiativa academicienilor Mihai C. Băcescu și Eugen A. Pora, desigur cu aprobarea conducerii superioare de partid și de stat, respectivele stațiuni și formațiuni de cercetare au fuzionat în Institutul Român de Cercetări Marine, corespunzător prevederilor Hotărârii Consiliului de Miniștri Nr. 256 din 16 martie 1970.

Conform raportului intitulat „Contraamiral ing. Tomescu Constantin, director al Institutului Român de Cercetări Marine – I.R.C.M. (1975-1982)”,

II⁷, instituția funcționa cu circa 100 de cercetători cu studii superioare și aproximativ 150 de angajați (tehnicieni, laboranți, echipaje nave, pescari, marinari, scafandri, meseriași ș.a.). Activitatea era structurată pe domenii: hidrologie, fizica mării și hidrochimie; biologie marină (ecologie – culturi - aclimatizări); exploatarea și valorificarea resurselor piscicole de la litoral din Marea Neagră și din oceanele lumii; poluarea (combatere biologică și hidrocarburi); inginerie marină, scafandrierie și alte activități marine (energia valurilor, eoliană, desalinizarea apei etc.). Ulterior acestora aveau să li se adauge și altele, de exemplu: „Unitatea nucleară pentru monitorizarea radioactivității naturale și artificiale” a mediului marin și cercetări de radioecologie marină, care s-a dovedit utilă prin baza de date valorificată în privința interpretării situației create după accidentul nuclear major de la Cernobîl (26 aprilie 1986).

Contraamiral ing. Tomescu Constantin

Institutul avea statutul de persoană juridică cu autofinanțare (mai puțin investițiile alocate de la bugetul de stat, care proveneau din activitatea de cercetare pe bază de plan, anual și cincinal propus de Consiliul Științific al Institutului și aprobat de Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie (C.N.Ș.T.), forul tutelar. Temele de cercetare se realizau pe bază de contract cu diferite instituții de stat sau particulare din țară și străinătate. Dacă I.R.C.M. întâmpina probleme care îi depășeau „*orizontul și posibilitățile*”,

⁷Arhiva prof. univ. dr. Valentin Ciorbea.

acestea se discutau în Comisia Română de Oceanologie și Activități Marine (C.R.O.A.M.) ce includea personalități din Institut, Academia Română, alte instituții, al cărei președinte era directorul I.R.C.M.

La 20 octombrie 1975 colectivul I.R.C.M. a avut surpriza să afle că va avea un nou director, un militar, pe contraamiralul ing. Constantin C. Tomescu. Numirea oficială a venit de la Comitetul Central al P.C.R. în 20 februarie 1976. În adresa Secția cadre a Comitetului Central trimisă președintelui C.N.Ș.T., Ioan Ursu, se preciza că „s-a aprobat ca funcția de director al Institutului Român de Cercetări Marine Constanța să fie numit contraamiralul TOMESCU CONSTANTIN” (sic).⁸

Din perspectiva istorică se ridică câteva întrebări: De ce un ofițer superior de marină la conducerea I.R.C.M.? De ce contraamiralul ing. Constantin C. Tomescu? Ce-l recomanda?

Principalele repere ale biografiei contraamiralului ing. Constantin C. Tomescu au fost publicate de cunoscutul istoric și publicist comandor (r) dr. Marian Moșneagu în două dicționare dedicate ofițerilor de marină, respectiv amiralilor României.⁹

Vom apela în completare la autobiografia intitulată „*Contraamiral ing. Constantin C. Tomescu (activitatea în marină), I, actualizată și adnotată la 25 august 1998*”¹⁰ pentru a aduce un plus de informații privind copilăria, școala, studiile superioare și activitatea în marina militară până la numirea ca director al I.R.C.M.

Contraamiralul Constantin C. Tomescu s-a născut la Galați la 30 noiembrie 1922, în familia comandantului de navă Constantin D. Tomescu, veteran a două războaie, al Doilea Război Balcanic (1913) și Marele Război (1916-1919). După cum dezvăluia în autobiografie, „a moștenit dragostea de marină încă din copilărie”.¹¹ Împreună cu prietenii făceau excursii și tras la rame într-un pui (cea mai mică ambarcațiune) până la gura Siretului, în apropierea bazei navale militare de la Țiglina. La începutul anilor '30 ai secolului XX s-a înscris, copil fiind, în Liga Navală Română înființată în

⁸Adresa Secția Cadre a C.C. al P.C.R. nr. 102 din 20 februarie 1976 către tovarășul Ioan Ursu, președintele Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie (copie), în Arhiva personală prof. univ. dr. Valentin Ciorbea. Rememorând momentul, colegul Alexandru Ș. Bologa preciza că se aștepta de la noul director dată fiind pregătirea militară la dinamizarea activității, asigurarea unui climat de ordine și disciplină.

⁹Vezi Marian Moșneagu, *Dicționarul marinarilor români*, Editura Militară, București, 2008, pp. 477-479; *Idem*, *Amiralii României. Dicționar enciclopedic*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2017, pp. 510-511.

¹⁰Arhiva prof. univ. dr. Valentin Ciorbea.

¹¹*Contraamiral ing. Tomescu Constantin (activitatea în marină)*, (manuscris dactilografiat) în Arhiva personală prof. univ. dr. Valentin Ciorbea.

1928 „cu scopul de a contribui la formarea în mase și, îndeosebi, în rândul tineretului, a unei opinii favorabile dezvoltării Marinei Militare și Civile a României”.¹² A fost abonat la revista „Marea Noastră”, periodicul Ligii care făcea o frumoasă și atractivă propagandă în favoarea dragostei față de Marea Neagră și Marina României. Recunoaște că participa la sărbătorirea Zilei Marinei la 15 august, de Sfânta Maria, la Galați, „*admirând ținuta și măiestria marinarilor și ofițerilor în fruntea cărora se afla cunoscutul și apreciatul amiral Eustațiu Sebastian*”.¹³

La vârsta de 17 ani, ca elev premiant al Liceului „Vasile Alecsandri” a fost selecționat să participe la Constanța, la Școala Navală și „Casa vapor” din Mamaia, la un curs de inițiere marinărească. În acele zile de neuitat pentru adolescentul Constantin Tomescu în care a admirat Marea Neagră și-a primit cunoștințe despre profesia de marinar militar s-a definitivat, precizează în memorii, „*alegerea carierei marinărești*”.¹⁴

A absolvit ca șef de promoție Liceul „Vasile Alecsandri” în 1941 cu examen de bacalaureat și a ales să-și continue studiile la Școala Navală, secția Marină Militară. Drumul Galați-Cernavodă l-a parcurs cu o navă de pasageri bombardată de aviația sovietică în apropiere de Cernavodă. S-au înregistrat morți și răniți, situație care trebuie să-l fi impresionat profund pe tânărul Constantin. În autobiografia la care s-a făcut trimitere mai sus, avea să scrie că „*Botezul focului*” de război l-a primit în apropierea podului de la Cernavodă. Fiind bine pregătit, a reușit primul la examenul de admitere în anul I, deși au fost aproximativ cinci candidați pe loc. Din pregătirea practică ca elev nu a lipsit ambarcarea pe nava-școală „Mircea” și pe distrugătorul „Regele Ferdinand” în misiune de luptă cu atribuții clare. Din corpul didactic al Școlii Navale a avut o admirație deosebită pentru căpitanul Constantin Costăchescu, profesor de navigație, fost comandant al submarinului „Delfinul” care – notează peste ani fostul elev, contraamiralul Constantin C. Tomescu – era „*excelent profesor*” (s.a.) și îndrumător care i-a trasat „*drumul și profesia după ce am ieșit ofițer*”.¹⁵ Studiile le-a finalizat la 1 iulie 1943 ca șef de promoție, fiind recompensat cu sabia de onoare a promoției „Decebal” și gradul de aspirant. Cariera de ofițer de marină a început-o pe distrugătoarele „Regina Maria” și „Regele Ferdinand” în plin război. Numai cu distrugătorul „Regele Ferdinand” a parcurs între 1 iulie

¹²*Dicționarul enciclopedic de marină* (coord. Comandor (r) Anton Bejan), Editura Societății Scriitorilor Militari, București, 2006, p. 300.

¹³*Contraamiral ing. Tomescu Constantin (I)*.

¹⁴*Ibidem*.

¹⁵*Ibidem*.

1943 – 7 aprilie 1944 16.958 Mm în 3.153 de ore în care nava a executat 51 de misiuni de război.¹⁶

Evenimentele de la 23 august 1944, când România s-a alăturat Coaliției Națiunilor Unite, a avut drept consecință în plan militar retragerea navelor germane din portul Constanța¹⁷, iar peste câteva zile intrarea vapoarelor sovietice și a trupelor de uscat. Aspirantul Constantin Tomescu era ambarcat pe „Regina Maria”. Aici a trecut împreună cu toți marinarii prin drama provocată de sovietici în fatidica zi de 5 septembrie 1944, când s-a produs „arestarea în forță de către ruși a echipajelor – în primul rând - a ofițerilor dintre care unii au fost duși în prizonierat (abuziv, după armistițiul încheiat)”¹⁸, iar alții lăsați liberi după ce au dat declarații că nu vor mai participa la nicio luptă. În momentul arestării au fost unele scene dramatice, busculade, iar comandantul escadrilei de distrugătoare, comandorul Alexandru Dumbravă s-a sinucis în cabina sa cu pistolul, neputând suporta situația.¹⁹

Aspirantul Constantin Tomescu a avut șansa să scape de prizonierat. Mai târziu, împreună cu alți colegi, a fost concentrat la Batalionul Maritim de la Periș (Ilfov). Soarta i-a surâs. Fiind studios nu a scăpat ocazia de a continua studiile la Politehnica din București pe unul din cele opt locuri alocate Ministerului Apărării Naționale. După aprobarea obținută s-a înscris la concurs și a reușit. Au urmat cinci ani de studii la Facultatea Electromecanică, specializarea Electrotehnică. De menționat că în vacanța dintre anul I și II, timp de două luni a fost încadrat la unitatea „Apărarea Litoralului” cu misiunea de a realiza recensământul materialului de semnalizare și cifrare. O experiență foarte bună care îi va fi utilă în funcțiile ce le-a ocupat după terminarea studiilor și revenirea în Marină.

Din 1944 a fost încadrat la Comandamentul Marinei Militare ca inginer, îndeplinind diferite funcții. Concomitent s-au adăugat, corespunzător vechimii și rezultatelor, gradele superioare: comandor în 1962 și contraamiral în 1971.

Între 1961-1966 a fost încadrat la Școala Superioară de Marină în Catedra tehnico-științifică, pe care a și condus-o. Revine în februarie 1966 în Comandamentul Marinei Militare ca locțiitor tehnic, iar după 1971 șef al

¹⁶*Ibidem.*

¹⁷ Vezi relatările contraamiralului Horia Macellariu, comandantul Flotei Maritime, în Valentin Ciorbea, *Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989). Autobiografia din temniță. Miscellanea*, Editura Oamenilor de Știință din România, București, 2016, pp. 141-168.

¹⁸*Contraamiral ing. Tomescu Constantin (I).*

¹⁹*Contraamiral ing. Tomescu Constantin (I).*

Direcției tehnice de înzestrare a Marinei. Un specific al acestei funcții a fost că l-a implicat în teme de cercetare-proiectare. Colaborează cu articole la „Buletinul Marinei Militare”, „Buletinul tehnic al Ministerului Apărării Naționale”, „Buletinul inginerilor și tehnicienilor militari”, participă la sesiuni, simpozioane și diverse reuniuni de dezbateri. În 1972, timp de opt luni a urmat un curs de perfecționare a cadrelor de conducere (nivel 2) la Centrul de Perfecționare a Cadrelor de Conducere din Întreprinderi, cunoscut prin acronimul C.E.P.E.C.A., din care se selectau și numeau, cum spunem astăzi managerii din economia națională, diverse structuri de conducere.

Decizia conducerii superioare din 1963 concretizată în H.C.M. nr. 767 din 27 septembrie 1963 preciza că Șantierul Naval Mangalia intra sub tutela Ministerului Apărării Naționale la începutul anilor '70. La nivelul C.N.Ș.T. și Ministerului Apărării Naționale s-a pus problema integrării I.R.C.M. cu Institutul de Marină „Mircea cel Bătrân”, cu Direcția Hidrografică și Centrul de cercetări al Marinei, solicitându-se propuneri până la 30 iunie 1975. Din autobiografia adnotată a contraamiralului Constantin Tomescu reiese că după reorganizarea I.R.C.M. s-a încheiat un plan de cooperare aprobat de Comandamentul Marinei Militare.

După mai multe discuții la nivelul C.N.Ș.T. și Ministerului Apărării Naționale s-a decis ca I.R.C.M. „să rămână neunificat”²⁰, dar întărit la nivelul conducerii prin detașarea unui ofițer cu experiență. A fost detașat contraamiralul ing. Constantin C. Tomescu, apreciat pentru experiența sa, deși nu avea realizări în domeniul cercetărilor oceanografice.

Devenise o practică la nivelul cel mai înalt al conducerii P.C.R. a lui Nicolae Ceaușescu, de fapt, de a detașa cadre militare în economia națională sau alte domenii.

În încheierea primei părți a autobiografiei sale care sintetizează activitatea în Marina Militară, încheiată la 10 septembrie 1975, și prezentarea la I.R.C.M. la 20 septembrie același an, contraamiralul Constantin C. Tomescu a scris: „De acum...alt orizont, alte îndatoriri și responsabilități la nivel național” (sic)²¹.

După ce a preluat conducerea I.R.C.M., contraamiralul ing. Constantin Tomescu a fost preocupat de soluționarea unor probleme majore. Prioritară a fost **ORGANIZAREA** institutului, soluționată în două etape: 1. *Laboratorul de cercetare pentru hidrocarburi în Marea Neagră cu profil de geologie, geochimie, geofizică* a fost atribuit prin Decret Institutului Central

²⁰*Ibidem.*

²¹*Ibidem.*

de Geologie-Geofizică București „cu toată zestrea, temele și personalul său (din anul 1975) specializat (cercetători, scafandri, tehnicieni), unii de mare valoare profesională”.²²

A doua desprindere, de data aceasta în beneficiul Marinei Militare susținută de contraamiralul Constantin Tomescu, a fost 2. *Laboratorul de Tehnologie Marină și scafandrierie*. În jurul acestuia s-a înființat Centrul de scafandri, astăzi în structura Forțelor Navale. Laboratorul a fost „cedat”, precizează contraamiralul Constantin Tomescu, cu toate realizările și „zestrea frumoasă” în beneficiul Marinei Militare, împreună cu contractele în curs de derulare cu celebra firmă franceză „COMEX” din Marsilia.²³

Transferurile celor două laboratoare trebuie analizate și înțelese din perspectiva politicii inițiate de conducerea P.C.R. (a se înțelege Nicolae Ceaușescu) de a se valorifica hidrocarburile din platoul continental al Mării Negre intrate în exploatarea economică a României. În 1975 a fost lansată la apă platforma de foraj marin „Gloria”. Desprinderile celor două laboratoare nu au diminuat statutul I.R.C.M., care și-a păstrat rangul de nivel național. S-a întocmit o nouă schemă de personal, posturile au fost completate iar activitatea de cercetare aliniată specificului C.N.Ș.T.

În calitate de director al I.R.C.M. a acordat mare atenție ordinii interioare. S-a elaborat un nou Regulament de organizare-funcționare și de ordine interioară. Fiecărui post i s-a întocmit fișa cu atribuțiile de serviciu.

A doua problemă a constituit-o **DOCUMENTAREA**. Din dispoziția directorului s-au cercetat arhivele institutului și stațiunilor. S-a constatat că stațiunea Agigea a fost vizitată de Regele Carol al II-lea și Voievodul Mihai, care au semnat în Cartea de onoare a stațiunii. Prestigioși oameni de știință români și străini au venit în vizite de documentare la Agigea.

Pentru a conecta organizarea cercetărilor marine efectuate de I.R.C.M. la standardele internaționale prin Ministerul de Externe s-au primit informații prețioase din Spania, Italia, Franța, Marea Britanie, S.U.A., U.R.S.S., Polonia, Suedia, R.F. Germania, Turcia, Grecia, Bulgaria ș.a.

O punte semnificativă de legătură a I.R.C.M. cu principalele institute de oceanologie din lume a constituit-o periodicul anual „Cercetări marine-Recherches marines”, care era trimis la schimb cu publicații din circa 163 de institute de profil din 48 de țări. Schimburi se realizau și în țară cu universități și institute interesate.

O altă sursă de achiziționare a materialelor de informare din străinătate pentru biblioteca institutului a venit din partea cercetătorilor care

²² Contraamiral ing. Tomescu Constantin. Director la Institutul Român de Cercetări Marine – I.R.C.M. – (1975-1982), II, în Arhiva personală Prof. univ. dr. Valentin Ciorbea.

²³ *Ibidem*.

se deplasau în străinătate la conferințe și reuniuni științifice și prin bonurile de valoare ONU-UNESCO acordate de C.N.Ș.T. în vederea achiziționării lucrărilor de interes.

A treia problemă de rezolvat din programul managerial au fost **INVESTIȚIILE**. Atât directorul cât și cercetătorii erau conștienți că pentru a ține pasul cu cerințele internaționale, cercetarea oceanografică românească impunea dotarea cu nave speciale, aparatură, laboratoare, fonduri fixe și mobile, sprijin din partea structurilor centrale și locale, civile și militare. S-au întocmit studii în baza cărora I.R.C.M. a solicitat realizarea a două nave specializate de cercetare și pescuit experimental în Marea Neagră tip B410 (D: 230t; p 2.70 m; P: 570 CP; V: 11 Md; L: 25,8 m) construite în Polonia între anii 1979-1980 la S.N. USTKA – NAVOMIR. Cele două nave au sosit pe mare primind numele „Morunul” și „Delfinul”. Institutului i s-a repartizat numai „Delfinul”, redenumit „Steaua de mare”. O altă navă de cercetare și pescuit proiectată de ICEPRONAV Galați urma să fie construită de către Șantierul Naval Brăila. Costurile ridicate la 200 milioane lei au determinat Guvernul să nu mai asigure finanțarea estimată la început la 100 de milioane. S-au făcut demersuri pentru atragerea altor ministere și structuri, dar fondurile nu au fost obținute. După ce la conducerea C.N.Ș.A.T. a ajuns Elena Ceaușescu, aceasta a transferat institutul la Ministerul Agriculturii pe motiv că este <<atât de scump (...) și acolo este peștele>>. În anul 1980 I.R.C.M. a fost subordonat Ministerului Învățământului.

Atât directorul I.R.C.M., cât și întregul personal își doreau un sediu modern, complex, care să grupeze laboratoarele cu spații pentru ședințe, bibliotecă și, desigur, pentru serviciul administrativ al institutului.

După aprobarea temei de proiectare de către Consiliul științific, Institutului de Proiectări al județului Constanța i-a revenit executarea lucrărilor. Între 1976-1979 T.C.L. Constanța a construit clădirea pe bulevardul Mamaia nr. 300. Bani pentru construcție au fost alocați de către Direcția Canalului Dunăre-Marea Neagră „*ca despăgubire pentru lucrările de dragare executate, producând pagube greu de evaluat cercetărilor marine și rezervației naturale cu plante unicate din zona Agigea*”²⁴. Rezervația de dune maritime cu biodiversitatea sa și cercetarea marină în sine de la Agigea au fost profund afectate.

Clădirea a fost echipată cu aparatura necesară laboratoarelor, centrală telefonică nouă ce asigura 100 de numere, stația radio prin care se comunica cu navele de pescuit, echipajele și cercetătorii ambarcați. În spațiul din jurul clădirii s-au construit bazine umplute cu apă de mare și

²⁴*Ibidem.*

dulce destinate culturilor experimentale de pește, moluște, creveți și alte organisme marine.

Din Ucraina s-a cumpărat o șalupă (150 CP) necesară pescuitului de delfini și diverselor activități pe mare. Baza experimentală din zona lacului Istria, constând din bazine cu apă salmastră pentru culturi de specii de pește precum sturioni, cambulă, păstrăv ș.a. a fost extinsă și asigurată cu personal calificat, cercetători, tehnicieni și pescari.

La sediul central s-a amenajat o instalație-pilot pentru fabricarea materialelor destinate activităților de depoluarea hidrocarburilor din apele marine.

Pe baza unei teme de cercetare propusă și soluționată în I.R.C.M. între 1979-1982 s-a construit un minisubmersibil destinat cercetărilor subacvatice, autopropulsat, la adâncime de peste 200m pe platoul continental. Minisubmarinul (L=35 m; G=2,7 t; V=2Nd; echipaj=2 oameni) a fost brevetat în 1981, autorii fiind inginerii Constantin Tomescu, Vlad Constantin și Dumitru Dorogan.

Activitatea internațională a I.R.C.M. s-a concretizat în perioada directoratului contraamiralului Constantin Tomescu în participarea la programele unor organizații internaționale la care România aderase, precum Comisia Oceanografică Internațională cu sediul la Paris, care organiza sesiuni și consfătuiri anuale, Comisia Internațională pentru Explorarea Științifică a Mării Mediterane (C.I.E.S.M.) cu sediul la Monaco prezidată de prințul Rainier III de Monaco.²⁵ Se adaugă Convenția Oceanografică CAER din care făceau parte U.R.S.S., Polonia, Germania de Est, Bulgaria și România. La diferite convenții (acorduri) de pescuit între grupări de state și zone precum Marea Neagră, Atlantic ș.a., I.R.C.M. a fost de asemenea prezent, participând la schimbul de informații, publicații, ambarcări pe nave de cercetare, contribuții la consfătuiri și simpozioane.

Concluzia directorului Constantinn Tomescu este clară și concisă: „Participarea era foarte utilă și eficientă”²⁶. La Organizația pentru Alimentație și Agricultură a Națiunilor Unite (FAO), a O.N.U, I.R.C.M. a participat la unele sesiuni și consfătuiri pe teme de piscicultură, cercetătorii români fiind „cunoscuți oficial ca experți”²⁷. I.R.C.M. a fost, de asemenea, implicat în derularea acordurilor și convențiilor bilaterale privind cercetări

²⁵ A.Ș. Bologa, Cercetarea marină românească și Comisia Internațională pentru Explorarea Științifică a Mării Mediterane (C.I.E.S.M.M.), în *Revista de Politica Științei și Scientometrie*, 4, 4, 2015, pp. 325-328.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

de interes comun în Marea Neagră și Marea Mediterană, cu țări precum Bulgaria, U.R.S.S., Turcia și S.U.A.

Istoricul I.R.C.M.-ului consemnează pentru perioada de directorat a contraamiralului Constantin Tomescu două evenimente ce relevă că exista o tradiție îndelungată în cercetările marine din România.

Primul s-a derulat în 1976 cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la crearea Stațiunii de Zoologie Marină „Prof. Ioan Borcea” care a implicat și „Rezervația de plante de dune maritime”. Evenimentul a fost onorat de prezența academicienilor Mihai C. Băcescu, Eugen A. Pora, Nicolae Sălăgeanu, Elie Carafoli, Sergiu Cărăușu din partea C.N.Ș.T., ministrul Octavian Groza, directori ai unor institute de cercetare, cercetători, reprezentanți ai autorităților locale.

După reuniunea în plen s-a derulat „o remarcabilă succesiune de comunicări științifice”²⁸, mese rotunde, sesiuni de fotografii ș.a.

Al doilea eveniment cu impact și vizibilitate internațională a fost prezența reputatului oceanograf Jacques Yves Cousteau în 6 octombrie 1977 în institut. Aflat într-o croazieră în jurul lumii acesta a inclus în program și studierea Deltei Dunării, Sulina, Sf. Gheorghe și profilul Est Constanța în care a făcut determinări asupra poluării cu metale grele și radionuclizi. Nava „Calypso” a fost prezentă în zona litoralului românesc între 6 și 9 octombrie 1977. Cu ocazia vizitei din institut a fost informat asupra preocupărilor cercetătorilor români, rezultatele obținute în prevenirea combaterii poluării. Jacques Y. Cousteau a semnat în cartea de onoare a I.R.C.M.

Un moment aparte în cadrul vizitei s-a petrecut la Delfinariul din Constanța. Entuziasmați de prestația delfinilor, celebrii scafandri de pe „Calypso” s-au dezbrăcat și au intrat în bazin, participând la spectacol.

Cercetătorii români care au vizitat nava „Calypso” au admirat aparatura modernă, parte realizată după concepția comandantului Cousteau.

Autoritățile române i-au asigurat celebrului navigator și explorator francez al mărilor și oceanelor lumii posibilități de zbor cu elicopterul de pe „Calypso” peste Delta Dunării și zone adiacente. Pe timpul vizitei, desfășurată într-o atmosferă de prietenie, deschisă, s-a realizat un util schimb de informații, publicații și fotografii, punându-se baza extinderii cooperării româno-franceze în zone de interes comun din mările și oceanele lumii.

²⁸*Ibidem*; Constantin Tomescu a dedicat momentului aniversar articolul „Tradiții glorioase ale oceanologiei românești”, în „Cercetări marine”, nr. 9, Supl., 1976, pp. 43-51.

Contraamiralul Constantin Tomescu și Jacques Yves Cousteau

Anul 1978 a înscris în istoricul I.R.C.M. încă o contribuție adusă la invitația Academiei Române. Directorul instituției împreună cu academicianul Mihai C. Băcescu sunt co-autori la capitolul „Viitorul mărilor și oceanelor”, iar cercetători din I.R.C.M. au contribuit prin comunicări științifice și rezultatele studiilor cu elemente de prognoză și propuneri pentru viitor, publicate separat în volum.²⁹

Pe linia relațiilor externe între 15 iulie - 16 august 1980, în baza Acordului de Cooperare între Academia Republicii Socialiste România și Academia Națională de Științe din S.U.A. s-a derulat „*un schimb remarcabil și util de cercetători și vizite reciproce de lucru*” între I.R.C.M. și institute de cercetări marine ale S.U.A. de la Oceanul Atlantic și Oceanul Pacific.³⁰

Din I.R.C.M., aflat la data respectivă în subordinea Ministerului Educației și Învățământului, delegația a fost formată din contraamiral Constantin Tomescu, biolog dr. Geza Müller și biolog dr. Marian-Traian Gomoiu. Misiunea cercetătorilor români în S.U.A. a avut un scop dublu: primul, participarea la colocviul științific privind „*Problemele cercetărilor biologice în Marea Mediterană de est, Marea Neagră și Marea Marmara*”, care s-a desfășurat în două etape la Wilmington și Washington. În prima, cercetătorii români au susținut următoarele comunicări: C. Tomescu,

²⁹ M. Malița, M.C. Băcescu, *Viitorul mărilor și oceanelor*, Editura Academiei R.S. România, 1980, p. 270.

³⁰ *Ibidem*.

Institutul Român de Cercetări Marine – Constanța – prezentare generală și preocupări de cercetare; G.I. Müller, Probleme actuale în zoogeografia bentosului în Mediterana de Est și mările adiacente; Evaluarea comparativă a recifilor de tip temperat din Mediterana de est și cei tropicali din nordul Mării Roșii; M.T. Gomoiu, Schimbări ecologice recente în Marea Neagră și starea oceanografiei biologice în Mediterana de est; a doua a constat în cunoașterea stadiului cercetărilor oceanologice din S.U.A. S-au vizitat și purtat discuții cu conducători și colective de specialiști din Academia Națională a S.U.A., diverse institute, laboratoare, centre, nava de cercetare „FLIP” ș.a.

Delegația a acumulat o experiență deosebită cu privire la organizarea, desfășurarea, finanțarea și întreținerea unităților de cercetare marină, direcțiile de cercetare științifică în S.U.A. S-a remarcat legătura strânsă, permanentă, între cercetarea științifică și învățământul superior din această țară. Cercetătorii români au remarcat excelenta dotare a bibliotecilor cu literatură de specialitate la nivel mondial. De asemenea, modalitatea de lucru cu tehnica de calcul și stocarea datelor. În raportul de activitate întocmit la revenirea în țară, contraamiralul Constantin Tomescu nota: *„Vom trage concluzii definitive abia după consultarea mai amănunțită a documentației științifice achiziționate, totuși se desprind unele concluzii privind necesitatea orientării unor direcții de cercetare abordate și la noi (maricultura, evidența cantitativă a stocurilor de resurse pescărești, biochimia organismelor marine și a mediului marin, etc.) și abordarea unor direcții de cercetare neglijate până în prezent la noi, cum sunt microbiologia mediului marin sau studiile aprofundate de autoecologie experimentală a unor organisme particulare cu rol deosebit în circuitul materiei și energiei în cadrul sistemelor marine.”*³¹

Pe timpul vizitei au fost formulate propuneri concrete pentru cooperarea științifică bilaterală în viitor, partea americană manifestând totodată *„un interes viu față de România, față de viața științifică din țara noastră și cultura românească și chiar față de istoria poporului român”*.³²

Un alt eveniment considerat important în perioada directoratului său, pe care Constantin Tomescu îl menționează în sinteza activității sale a fost studiul realizat la solicitarea Ministerului Transporturilor – NAVROM și a conducerii Portului Constanța. I.R.C.M. a realizat *„un amplu studiu urmat*

³¹ Arhiva prof. univ. dr. Valentin Ciorbea.

³² *Raport de activitate cu privire la desfășurarea și rezultatele vizitei de lucru și de informare în Statele Unite ale Americii efectuată în perioada 30 iulie – 15 august 1980 de către o delegație de specialiști din cadrul Institutului Român de Cercetări Marine Constanța, loc. cit., p. 7.*

de propuneri concrete de organizare în portul Constanța a unui Detașament de nave de salvare”³³ pentru situații de avarii, poluare și incendii. Se propuneau tipurile de nave (caracteristici ș.a.). Studiul a fost aprobat și trimis la Ministerul Transporturilor pentru implementare. Lipsa de fonduri a întârziat aplicarea.

În finalul raportului său, contraamiralul Constantin Tomescu sintetizează cele mai importante realizări în domeniul cercetării în anii 1975-1982. Le enumerăm în continuare:

1. În privința resurselor biologice marine la Marea Neagră și Oceanul Atlantic obiectivul cercetătorilor a vizat „*starea și dispunerea spațială a resurselor exploatabile*” pe baza cărora s-au făcut prognoze de pescuit transmise întreprinderilor interesate; introducerea de unelte de pescuit performante și implementarea de metode noi de prelucrare a peștelui. S-au elaborat noi tehnologii de cultivare a unor specii de moluște, crustacee și pești în baza experimentală de la institut și Istria. O direcție de cercetare propunea „*obținerea unor substanțe bioactive din organisme marine în scopul utilizării în farmacologie*.”³⁴

2. S-a lucrat în zona resurselor geologice pentru descoperirea de minerale valoroase pe platoul continental al Mării Negre, în Delta Dunării și cordonul litoral.

3. Scufundările submarine s-au materializat în realizarea de cercetări până la 100 m cu amestec respirator sintetic; pregătirea de scafandri de intervenție la platformele marine și în caz de avarii la hidrocentrale; s-a lucrat la aparatură pentru sudarea sub apă și realizarea submersibilului prezentat mai sus.

4. Protecția mediului marin a constituit o altă direcție importantă în activitatea I.R.C.M. S-au căutat soluții de prevenire, limitare și combatere a poluării. Cercetările au fost încununate cu brevetarea produsului „Petroabs” și realizarea de detergenți speciali pentru plajă și lucrări hidrotehnice, crearea de baraje antipetrol în mai multe variante. S-a studiat fenomenul de „înflorire (algală)” în condițiile îmbogățirii cu nutrienți a apelor marine din cauzatemperaturilor ridicate pe timpul verii.

5. I.R.C.M. și-a adus prin cercetările efectuate contribuția la soluționarea efectelor construirii Combinatului Midia-Năvodari, amplasarea platformelor marine și a Canalului Dunăre-Marea Neagră.

6. În domeniul cooperării internaționale, I.R.C.M. a efectuat pe bază de contract cu R.A. Libia explorarea oceanografică și pescărească în apele

³³*Ibidem.*

³⁴*Ibidem.*

sale marine. Cercetarea s-a efectuat cu traulerul de mare tonaj „Delta Dunării” închiriat de la Întreprinderea de Pescuit Oceanic Tulcea și seinerul „Gilortul”. S-au derulat patru expediții oceanografice a câte 40 de zile pe an, misiunea durând patru ani, pe anotimpuri: primăvară, vară, toamnă, iarnă. Predarea și susținerea rezultatelor a avut loc în orașul Tripoli, capitala Libiei, de către grupul de cercetători sub conducerea academicianului Mihai C. Băcescu și în prezența directorului I.R.C.M., contraamiralul Constantin Tomescu. Beneficiarul a onorat contractul cu suma de 1,2 milioane de dolari. Pe bună dreptate Constantin Tomescu a apreciat contractul de cercetare cu Libia *„ca unul din cele mai complete studii realizate în Marea Mediterană, prezentând la un înalt nivel științific și grafic, fiind foarte bine apreciat de beneficiar”*³⁵.

În baza acordurilor de pescuit pe care România le avea s-au mai efectuat cercetări în Oceanul Atlantic în zone precum Mauritania și Namibia ș.a. Pe coastele Somaliei s-a derulat o cercetare pentru a se evalua aglomerările de pești și posibilitățile de pescuit industrial și prelucrarea peștelui.

În 1979 cercetătorii I.R.C.M. au participat la două acțiuni de cercetare în Marea Neagră organizate în cadrul Consiliului Economic de Ajutor Reciproc³⁶ (CAER), organizație creată la 25 ianuarie 1949 la inițiativa U.R.S.S., din care au făcut parte: U.R.S.S., R.D. Germană, Bulgaria, Cehoslovacia, România și Ungaria. Cu nava de cercetare „Viteaz” (sub pavilion sovietic) s-au efectuat cercetări în domeniul biologiei marine, iar cu nava „Skiff” s-a derulat o temă consacrată poluării. De reținut că în 1982 și 1985 la bordul navei de cercetare „Profesor Vodianîțki” (pavilion sovietic) în Marea Neagră, respectiv Mediterana s-au întreprins cercetări de planctonologie și producție primară marină. Concluzia directorului Constantin Tomescu precizată în document este că *„schimburile făcute între cercetătorii institutului și colegi din străinătate au relevat că cercetătorii noștri erau la același nivel; posibilitățile noastre în privința dotării cu nave, aparatură și tehnică, de asemenea posibilitățile financiare nu erau încă similare ca nivel, în principal ca nivel cantitativ.”*³⁷

La sfârșitul fiecărui an avea loc o plenară C.N.Ș.T. la care și I.R.C.M. a fost prezent, directorul raportând realizările și prezentând participanților exponatele cu concluzii și propuneri.

³⁵*Ibidem.*

³⁶Vezi Andi Mihail Băncilă, *România în cadrul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc: de la dictat economic la emancipare (1949-1964)*, Editura „Ars Docendi”, București, 2015 (passim).

³⁷Arhiva, loc. cit.

Autobiografia-raport a contraamiralului Constantin C. Tomescu este un izvor documentar esențial atât pentru cunoașterea evoluției carierei sale, cât mai ales a perioadei 1975-1982 în care prezintă realizările I.R.C.M. Documentul deschide noi piste de cercetare și, mai ales, îndeamnă la realizarea unei istorii cuprinzătoare a Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare Marină „Grigore Antipa” din Constanța.

A plecat din funcția de director prin pensionare la 22 noiembrie 1982, mulțumit că I.R.C.M. a avut în anii în care l-a condus realizări complexe, unice, recunoscute în plan național și internațional. Pentru activitatea depusă, contraamiralul Constantin C. Tomescu a fost distins cu medalia „Meritul științific”.

Personalitate activă, contraamiralul Constantin Tomescu nu s-a retras, rezumându-și activitatea la plimbări prin parc... Din 1992 până în 1998 a condus în calitate de președinte Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor din Constanța, reconfirmând dinamismul și capacitatea creativă. A obținut statut juridic și titlul de proprietate pentru sediul din strada Ștefan cel Mare nr. 29. Activitatea s-a modernizat prin achiziționarea de calculatoare ce au permis constituirea bazei de date a celor 15-16.000 de membri. Contraamiralul (rtg.) Constantin C. Tomescu s-a stins din viață la 16 septembrie 2009 la Constanța, regretat de familie, foști subordonați din Marina Militară și colaboratori de la I.R.C.M.

***ROMANIAN MARINE RESEARCH INSTITUTE UNDER THE
LEADERSHIP OF REAR ADMIRAL ENGINEER
CONSTANTIN C. TOMESCU (1975-1982)***

-abstract-

Keywords: Romanian Marine Research Institute, rear admiral Constantin C. Tomescu, marine studies and research.

This research study brings to public attention the evolution of the Romanian Marine Research Institute, at present “Grigore Antipa” National Institute of Marine Research and Development, Constanța, during the period when it was run by rear admiral Constantin C. Tomescu (1975-1982). The authors of the study have used novel sources, offered by the rear admiral himself. Major achievements are highlighted: the building of the new headquarters, the development of the facilities for marine research, the joint projects with foreign partners, such as the relations with the US in the field of ocean studies.